
ANTIKOMUNISTIČKI I ANTIČETNIČKI TEKSTOVI SEKULE DRLJEVIĆA U USTAŠKOM LISTU „GRANIČAR“ (1942-1944)

Novak Adžić

In this paper the author presents the historical sources and other information on the political and ideological action of Dr. Sekula Drljević in Zemun and Zagreb during the war period 1942-1944. The political and ideological activity of Dr. Sekula Drljević during the war period was based on an attempt to restore the independent Montenegro with the assistance of the Axis powers. In this paper we are publishing several important documents which shed light on his political role and the character of his engagement which was collaborationist and compromising because of his cooperation with the occupier. Although Drljević's intentions with regard to Montenegro were good and patriotic, the wrong choice of ally in the fight for the cause of Montenegro's independence shows that "making pact with the devil" always backfires on the one who made the pact.

Sekula Drljević¹, kontroverzni crnogorski i jugoslovenski političar, se i tokom ratnog perioda (1941–1945), kao i ranije, suprotstavljao komunističkoj internacionalističkoj revolucionarnoj ideologiji. Prema njoj postavljao je antipodno gledište koje se temelji na pripadništvu otadžbini i domovini, odnosno, patriotizmu. Osuđuje nacionalizam i njegovu imperijalističku prirodu i oblike. Prema Drljeviću, patriotizam predstavlja prirodno stanje pojedinca i određene zajednice koja živi na stanovitom teritoriju. Ističe da patriotizam treba da isključuje

¹ Iz rukopisa doktorske disertacije Novaka Adžića, pod naslovom „Crnogorska stranka 1925-1945“.

imperijalizam, koji je bolest nacionalizma. Premda je po rođenju i iskazu nacionalno bio Crnogorac, Drljević je i ranije, a naročito u to vrijeme, pokazivao svoje hrvatofilstvo. Svoje stanovište o domovini, otadžbini i rodoljublju eksplicirao je u članku pod naslovom „Patriotizam“, napisanom u Zemunu 23. oktobra 1942. godine. Prema Drljeviću, *patriotizam isključuje mogućnost proširenja na zemlje, koje ne pripadaju njegovoj domovini; zbog toga je njemu stran pojam imperijalizma. Imperijalizam je bolest nacionalizma, jer nacionalizam nije vezan za određeni teritorij kao patriotizam*². Prema Drljeviću domovina kod pojedinca *isključuje mogućnost njegovog lutanja, koje se zove internacionalizam*, jer je internacionalizam za njega supstitucija za nemanje domovine³. Međutim, ti Drljevićevi pogledi bili su u koliziji sa njegovom konkretnom saradnjom koju je, tokom rata, ostvarivao, najprije, sa italijanskim, potom sa njemačkim okupatorom i istaknutim pripadnicima ustaškog pokreta u Zemunu i NDH. Taj Drljevićev članak integralno glasi:

O pojmu domovine mnogo se manje pisalo nego o pojmu nacije. To je dokaz, da je pojam patriotizma jednostavniji, jasniji i stalniji nego pojam nacionalizma. Možda to dolazi otuda, što je patriotizam stariji, a nacionalizam, buduću skorašnjega datuma, nije imao vremena da stvori općenito priznatu definiciju svoga pojma. Toliko je definicija pojma naroda, da bi narodi, kad bi ih sve učili, zaboravili šta je narod, zaboravili bi pojam samoga sebe. Francuzi imaju svoju definiciju naroda, Nijemci svoju, Englezi svoju, pa čak i Amerikanci svoju. Ono što Amerikanci zovu narodom to za Europljane uopće nije narod. Ali svi narodi cijele kugle Zemljine, ukoliko nijesu nomadi,

² Dr Sekula Drljević („X“), „Patriotizam“, *Graničar*, Zemun, godina I, broj 44, od 23. listopada 1942.

³ Ibidem.

znadu, šta je domovina i imaju samo jednu definiciju njenoga pojma.

Riječi, koje pri svome izgovoru izazivaju kod svakoga pojedinca ushićenje i zanos, jesu: domovina i otadžbina (Heimat i Vaterland). Otadžbina je zemlja, za koju nas veže prošlost naših predaka, prošlost naša, i koja je postala svetište, u kome su smještene naše svetinje, grobovi naših predaka. Vezani sa tom najsvetijom vezom za otadžbinu naj sretniji smo, ako je ona istovremeno i naša domovina. Vazda je bilo slučajeva – u naše doba ih je vrlo mnogo – da nisu isto domovina i otadžbina. Domovina je zemlja, u kojoj živimo s namjerom, da tu stalno ostanemo. Za Hrvate, državljane Sjeverne Amerike, domovina je Sjeverna Amerika, a otadžbina je Hrvatska. Kidanje veze sa svetinjama svoje prošlosti ne može biti bez bola. Zato vazda boluje prva generacija, koja nađe domovinu izvan svoje otadžbine.

Patriotizam je ljubav prema domovini. Ako je domovina istovremeno i otadžbina, ljubav prema domovini prirodna je i s uspjehom potiskuje svaki protivni osjećaj iz ljudskog srca. Drukčije je slučaj ako domovina nije i otadžbina. Tamo je potrebno vjernost prema domovini utvrđivati prisegom, pa ni ona ne izgleda svaki put dovoljno jakom. Pojam domovine izgleda vezan kao i sama riječ za dom svakoga pojedinca. Izgleda, da je otuda ljubav prema domovini sačuvana u domovima pojedinaca. Kuća, zemlja oko kuće, drveće na toj zemlji izgleda da su čuvari ljubavi prema domovini. Dom pojedinca isključuje mogućnost njegovog lutanja, koje se zove internacionalizam. Zato je pojam domovine slabo razvijen kod onih, koji nisu sretni, da njihovo vlasništvo bude drvo pod kojim su se kao djeca igrali. To je lijepo opisao Lenau⁴ u svojoj pjesmi „Svojoj lipi kod svoje roditeljske kuće“: „Baš na sred moga sela/Lipa je mirisna,/ U njenom sam hladu/O! dijete, igrao ja/“.

⁴ Austrijski pjesnik Nikolaus Lenau (1802–1850).

Tu u hladu te lipe izgradio se kod pjesnika pojam domovine i odhranjena je ljubav prema njoj. Tko nema takve lipe, taj teško može imati pojam domovine. Internacionalizam je posljedica nemanja lipe, pod kojom se čovjek kao dijete igrao.

Rekli smo, da je nacionalizam kao pojam novijega datuma. To dokazuje i veliki broj definicija njegovoga pojma. Kod svih naroda, koji su na putu svoga razvitka uspjeli unijeti pravilan red u međusobne odnose svojih pojmova, isključena je mogućnost sukoba patriotizma i nacionalizma. Patriotizam isključuje mogućnost proširenja na zemlje, koje ne pripadaju njegovoj domovini; zbog toga je njemu stran pojam imperijalizma. Imperijalizam je bolest nacionalizma, jer nacionalizam nije vezan za određeni teritorij kao patriotizam.

Naša hrvatska himna, s još jednom ili dvije, jeste jedna od najljepših na svijetu. Najljepša je zbog toga, što je pjesma patriotizmu. Svaka njena riječ osjećaj je srca svakoga, koji u Hrvatskoj ima svoj dom i svoju lipu. U njoj je i ljepota zemlje, i svetinja predaje predaka, i obaveza živih, da budu čuvari nekadašnje slave i neimari nove veličine. Pod veličinom hrvatska himna ne razumije prostorno širenje, nego podizanje naroda i njegovih životnih uvjeta u visinu.

*“Stare slave djedovino,
Da bi vazda sretna bila“⁵.*

Dr Sekula Drljević, odavno antiboljševički i antirevolucionarno opredijeljen, u vrijeme kad se već bio osvjedočio kao protivnik obnavljanja državne zajednice Južnih Slovena, doživljavao je jugoslovenski partizanski NOB krajnje negativno, tako da je pisao da su njegovi prvaci i protagonisti emanat „demonске rječitosti“, pozivajući se na naslov, sadržinu i smisao spjeva „Demoni“ ruskog pjesnika Mihaila Jurjeviča Ljermontova (1814–1841). Partizanski narodnooslobodilački

⁵ Ibidem

pokret i njegovu propagandu Drljević je smatrao „prevarom“, percipirajući ga ne samo ateističkim, već i antihrišćanskim i „bogohulničkim“, te onim i onakvim koji negira institut privatne svojine u građansko-pravnim i stvarno-pravnim odnosima u društvu i državi. Drljević je 13. marta 1943. godine pisao da partizanska propaganda objavljuje *da će oni – partizani – priznati Boga i posebničko vlasništvo, da neće progoniti one koji vjeruju, i da neće crkve pretvarati u staje i trgovačka stovarišta, kao što je to urađeno u Sovjetskoj uniji*⁶. Međutim, Drljević tvrdi da su partizani tu i takvu propagadnu poruku poslali seljacima, te da je ona manipulativna i obmanjivačka; da je njihov cilj da zavedu i zavaraju seljake, kao što je to slučaj u Ljermontovom spjevu „Demoni“, kada upravo demonu uspjeva, ipak, zavesti i prevariti (njegov književnik lik) – čednu djevojku Tamaru.⁷ Drljević je mišljenja da se pod vlašću komunista neće poboljšati status seljaka, smatrajući obmanom obećanje partizana seljacima da će priznati pravo na privatno vlasništvo. Da bi pokušao da pokaže da su partizanska obećanja „laž“ navodi dio iz povijesne prakse u SSSR i odnosa sovjetskih vlasti prema crkvi, porodici i privatnom vlasništvu. Drljević jugoslovenske komuniste i partizane tretira kao eksponente sovjetskog lidera J. V. Džugašvilija-Staljina, pod čijim mentorstvom djeluju i označava ih kao „progonitelje“ crkve i teističkih ljudi. Komunističku ideologiju i praksu Drljević percipira kao animalističku koja ne poštuje, ne samo religiju, nego ni porodicu i porodične veze i odnose, već da nastoji da neprirodno nivelirše i poništi prirodne i istorijske društvene odnose i moralne zakone između članova zajednice.

Navedeni Drljevićev tekst glasi:

⁶ Dr Sekula Drljević („X“), „Demoni“, *Graničar*, Zemun, godina II, broj 10, od 13. ožujka 1943. str. 1.

⁷ Ibidem

To ružno ime ima onaj lijepi spjev M. J. Ljermontova, jednog od najvećih ruskih pjesnika, koji je živio prije jednog stoljeća.

Djevojka mlada, čedna kao cviet i mila kao proljetno jutro, zvala se Tamara. Kršćanski odgojena po snazi svoje vjere u Boga bila je ravna onim ženama, koje su došle na grob Božjeg Sina prve u prvu zoru nakon njegovog uskrsnuća. Na nju je palo oko demona i odlučio je da ju pridobije. Ubrzo se uvjerio da je nemoguće nju zavesti s puta vjere u Boga jednako kao i okrenuti riekü da teče k svom izvoru, i odlučio se poslužiti demonski zavodljivom prisegom. Klečao je i zaklinjao se i nebom i njegovim gromovima i zemljom i njenim biesovima. Nije zaboravio ni raj ni pakao ni angjeoski uzdisaj. Svoju potresnu prisegu završio je riečima: „prisizem ti živim Bogom, prisizem ti samom tobom, oh Tamaro, svetinja ćeš moja biti, s Bogom ću se pomiriti i priznaću ću ime Boga“. Nesretnu Tamaru zanijela je bujica demonske rječitosti.

Partizanski krugoval sakriven u nekoj od naših planina, objavio je ovih dana, da će oni - partizani - priznati Boga i posebničko vlasništvo, da ne će progoniti one koji vjeruju, i da ne će crkve pretvarati u staje i trgovačka stovarišta, kao što je to urađeno u Sovjetskoj Uniji. Naravno, ta njihova obećanja namijenjena su seljacima. Nadaju se da će njih uspjeti prevariti, kao što je demon uspio prevariti Tamaru.

Na prvom mjestu, seljacima je sasvim svejedno hoće li ili ne partizani priznavati Boga, jer postojanje Boga ne zavisi od priznavanja ili nepriznavanja partizana. Radi se o njihovom nevjerovanju u Boga i o sudbini ljudi nad kojima bi vladali ljudi, koji ne vjeruju u Boga. Njihovo priznavanje Boga, sve i kad ne bi bilo obmana, kao što jeste, ne bi poboljšalo sudbinu seljaka pod njihovom vladavinom.

Da je laž njihovo obećanje, da ne će progoniti crkvu, dovoljan je dokaz sudbina crkava u Sovjetskom savezu. Uostalom, što će crkva u društvu, koje je rušenjem obitelji i nemoralom „slobode

ljubavi“ izbrisala čak i razlike između majke, sestre i ostalih žena. Ljudska zajednica u kojoj je sestra bratu „drugarica“, ne razlikuje se od čopora životinja i u njoj nema mjesta ni jednoj ustanovi, kojom se ponosi današnje društvo, pa ni crkvi.

Partizansko obećanje, da će priznati vlasništvo, kada ne bi bilo laž, značilo bi da se odriču komunizma, za čiju se pobjedu bore. Činjenica da su se u nastojanju da zavedu seljake, usudili poslužiti i tom lažju, ne dokazuju da vjeruju, da naši seljaci u tolikom stepenu neznaju što je komunizam. Znaju partizani, da su seljaci čuli i za Sovhoze i kolhoze u Sovjetskom savezu, ali ih je nužda natjerala da cilu promidžbu komunizma pretvore u pokušaj obmanjivanja seljaka. Uvjerili su se, da seljaci odbijaju i samu pomisao na prihvaćanje komunističke nauke i služe se prevarom. Da bi sa što više uspjeha obmanjivali seljake čak su sebe nazvali „narodnom oslobodilačkom vojskom“.

I demon kad se uvjerio da ne može Tamaru nagovoriti da se odrekne Boga, pribjegao je prevari. Prisegao je, da će se on – demon - izmiriti s Bogom. Sirota Tamara nije se sjetila da ga pita, hoće li se Bog htjeti izmiriti s njim. Partizani su međutim osjetili, da im seljaci, na izjavu da priznaju Boga, odgovaraju pitanjem, da li Bog priznaje njih te su pribjegli nasilju⁸.

U ustaškom nedjeljniku „Graničar“, iz Zemuna, dr Sekula Drljević (tada je još uvijek bio stalno nastanjen u Zemunu), koji se od ranije deklarirao kao sljedbenik ratne politike nacističkog Trećeg Rajha i saradnik ustaških i njemačkih lokalnih i drugih funkcionera i pristalica, pisao je početkom aprila 1943. godine, o položaju evropskih država i naroda nakon zaključenja Versajskog mirovnog ugovora 1919. godine i aktuelnoj ratnoj situaciji na evropskim frontovima i političkim ciljevima zaraćenih strana. Za Drljevića, sudbina Evrope po završetku Prvog svjetskog rata odlučena je ne samo bez učešća njemačkog

⁸ Ibidem

i ruskog naroda, već, kako ističe, i protiv njih. On piše da su tadašnji međunarodni poredak u Evropi diktirale vanevropske države: Velika Britanija (koju on ne ubraja u evropske zemlje!?) i SAD, uz učešće Francuske i Italije. Ovim dvjema potonjima, Drljević pridaje drugorazredni značaj u kreiranju versajskog mira (1919) u odnosu na Veliku Britaniju i SAD, što se sa stanovišta realnih istorijskih činjenica ne može prihvatiti, pogotovo kada je u pitanju posve relevantna uloga Francuske, koja je imala po mnogo čemu dominantni karakter. Po Drljeviću, SAD i Velika Britanija skrojile su po završetku Prvog svjetskog rata novo uređenje Evrope saglasno svojim interesima. Za Drljevića je „versajski diktat“ predstavljao uzročnik *za novi europski rat*⁹. Drljević, zaslijepljen pred ogledalom stvarnih činjenica, optužuje Veliku Britaniju kao izazivača Drugog svjetskog rata, te komentariše cilj potpisivanja Atlantske povelje između Ruzvelta i Čerčila 14. avgusta 1941. godine (kojom su se SAD i Velika Britanija obavezale na kojim principima treba urediti Evropu i svijet nakon uništenja nacističkog Trećeg rajha). Drljević konstatuje da Evropa u postojećoj konstelaciji živi u znaku triju revolucija: nacional-socijalističke, fašističke i komunističke, te jasno demonstrira svoje antikomunističko opredjeljenje, pišući da komunistička (boljševička) revolucija ima *nakazni lik*¹⁰. Za Drljevića, postojeći rat *nije rat između naroda nego između dvaju pogleda na svijet, od kojih jednoga mora nestati*¹¹, te navodi da je to sukob njemačkog i ruskog *pogleda na svijet*¹² i on prognozira da će u tom sukobu završetkom rata, SAD i Velika Britanija izgubiti svoj uticaj u Evropi. Drljević se oglašava

⁹ Dr Sekula Drljević („X“), „Europski preporod“, *Graničar*, Zemun, godina II, broj 13, od 3. travnja 1943, str. 1.

¹⁰ Ibidem

¹¹ Ibidem

¹² Ibidem

va protiv Sovjetskog saveza i njegovih ratnih ciljeva, koje on shvata kao rusko osvojenje nekih europskih zemalja, među kojima Balkana i Podunavlja i komunistiranje cijele Evrope¹³, te izvođenje svetske revolucije i da iza toga stoji njena velika vojna snaga. Po njegovom mišljenju sovjetska vojna ofanziva iz prošle zime¹⁴ pokazuje da je Evropa u opasnosti i tvrdi da je nužna mobilizacija svih za borbu protiv sovjetskih armija i ratnih ciljeva Moskve. Drljević je, pozivajući se na iskustvo ranijeg građanskog rata u Španiji, isticao potrebu da se cijela Evropa¹⁵ okrene u borbu protivu komunizma¹⁶. Ne uviđajući realnost koja je bila posve drugačija od njegovih pogleda, on navodi da su za komunizam i njegovoga saveznika englesko-američki kapitalizam¹⁷ samo partizanski odmetnici po europskim šumama¹⁸, koji nanose strahovite štete stanovništvu zemalja, u čijim se šumama kriju¹⁹. Drljević smatra da antikomunizam predstavlja europski duhovni preporod.²⁰

Drljevićev tekst iz zemunskog „Graničara“ sljedeće je sadržine:

Po završetku prošloga svjetskoga rata odlučeno je o sudbini Europe bez učesća dva najveća europska naroda: njemačkoga i ruskoga. Rješavano je ne samo bez njih nego i protivu njih. Rusiju je od sudjelovanja na mirovnoj konferenciji udaljila komunistička revolucija, a Njemačku pobjeda Englezke i Amerike. Ako se uzme u obzir ponašanje ondašnjih sila pobjediteljica

¹³ Ibidem

¹⁴ Ibidem

¹⁵ Ibidem

¹⁶ Ibidem

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Ibidem

²⁰ Ibidem

prema Italiji, izravno je reći, da su o Europi odlučivale neeuropske države: Velika Britanija i Sjeverna Amerika uz sudjelovanje Francuzke. Dali su novo uređenje Europi oni, koji se zanimaju za europske zemlje i narode samo u granicama svojih, neeuropskih probitaka i koji su vazda gledali i danas gledaju u dezorganizaciji Europe najbolje zadovoljenje tih svojih interesa. Zbog toga je donešen onaj i onakav diktat u Versaillesu. Protueuropski karakter toga diktata tako je neprikriven, da je odmah bilo očevidno svima Europljanima, da je njegova svrha ne organiziranje Europe nego stvaranje što više uzoraka za novi europski rat. Ne vođe nacionalsocializma i fašizma nego najugledniji ideolozi europske demokratije napisali su knjige „Europa bez mira“ i „Tragedija mira“, koje su privukle na sebe pažnju celoga svijeta i koje su prevedene skoro na sve europske jezike. Njihovi pisci se znaju bez da im imena spominjem. U knjizi „Europa bez mira“ proročki je iztaknuto da je poljski koridor napravljen samo u svrhu izazivanja novoga rata i da će zbog njega početi novi rat u Europi. Točnost toga tvrđenja potvrdila je Velika Britanija davši Poljskoj svoje garancije, kojima ju je osmjelila, da ne vrati Njemačkoj Danzig.

Izazvavši novi rat u Europi i preko nje u celome svijetu Velika Britanija u njemu učestvuje sa svojim starim ratnim ciljem prema Europi, t. j. da joj ne dozvoli, da svojom konsolidacijom izključi mogućnost miešanja Velike Britanije u europske stvari.

Naviknuta, da za njene pobjede drugi daju žrtve u krvi, Velika Britanija je nastojala od samoga početka, da uvuče u rat protivu Njemačke što veći broj država. Kod onih europskih država, koje su bile tvorevine versaljskoga diktata ili imale koristi od njegovih nepravdi, nije Engleskoj bilo teško uspjeti. I one, čije je državno vodstvo već od ranije bilo čvrsto vezano za Englesku, odniela je sa sobom struja britanskih interesa. Nestankom manjih europskih država, koje su se dale zavesti, da englezke interese pretpostave svojim, i slomom Francuzke, Velika

Britanija je izbačena iz Europe. Ostavši bez uporišta, koje bi joj omogućavalo, da na europskome kontinentu vodi vojničku borbu sa silama osovine, došla je na misao, da protivu njih i njihovoga plana o preuređenju Europe povede političku borbu. Tako je došlo do Atlantske charte. Roosevelt i Churchill su vjerovali, da će novim izdanjem Wilsonovih 14 točaka uspjeti stvoriti zabunu i razdor u Europi. Nadali su se, da će podgrijani Willsonovim točkama oživjeti umrle nade u mogućnost uzpostave Europe versaljskoga diktata i tim razdijeliti Europu u dva tabora: u tabor za i u tabor protivu nacionalsocializma.

Ima nekih jela, koja su dobra i podgrijana, ali politički program nisu isto što i kiseli kupus. Europa više nije ono, što je bila pri kraju godine 1918. Europa danas živi u znaku triju revolucija: nacionalsocijalističke i fašističke, koje su ideološki jedno i politički i vojnički zajedno, i komunističke, čiji je ratni cilj svima Europljanima tako dobro poznat, da nema na svijetu mađioničara, koji bi uspio europskome oku napraviti nevidljivim njegov nakazni lik. Europljanima je jasno, da ovo nije rat, između naroda nego između dvaju pogleda na svijet, od kojih jednoga mora nestati. Zbog toga je izključena i sama pomisao na svršetak rata kompromisom. Činjenica, da se bore za te suprotne poglede na svijet dva najjača europska naroda: njemački i ruski, izključuje za vazda mogućnost miešanja bilo koje neeuropske sile u europske stvari u slučaju pobjede bilo kojega od njih. Okolnost, da je već sada očividno, da će izhodom ovoga rata upliv Velike Britanije i Amerike biti iz Europe konačno odstranjen, učinila je Europu nepristupačnom anglosaksonskim intrigama uobće, pa i njihovoj Atlantskoj Charti.

Da katastrofalno propadne englezko-američki pokušaj, da se podeli Europa u dva tabora; za i protivu nacionalsocializma, učinio je sovjetski vojnički uspjeh prošle zime. Vjera u pobjedu osmjelila je Sovjetsku Uniju, da otvoreno prizna svojim ratnim

ciljem osvojenje nekih europskih zemalja, među njima Balkana i Podunavlja, i komuniziranje ciele Europe.

Da je svjetska revolucija ratni cilj Sovjetske Unije znalo se i ranije. Ono, u što je Europa uprla svoj zaprepašćeni pogled, nije sovjetski ratni cilj, nego vojnička snaga, koja stoji u službi toga cilja. Tek sovjetska ofenziva iz prošle zime pokazala je Europi, koliko je neposredna i ogromna opasnost, pred kojom stoji, i koliko je za nju nužna brza duhovna i fizička mobilizacija za borbu protivu te opasnosti. I jezovita slika onih grozota španske revolucije, koja je svima euroljanima tako živa u sjećanju, dopriniela je, da se ciela Europa tako brzo i tako bezkompromisno opredieli protivu komunizma. Za komunizam i njegovoga saveznika englezko-američki kapitalizam danas su u Europi samo partizanski odmetnici po europskim šumama, čiji izpadi, jedva primjećivani od vojnih sila osovine, nanose strahovite štete stanovništvu zemalja, u čijim se šumama kriju.

Današnje protukomunističko opredjeljenje Europe europski je duhovni preporod. Doveden u vezu s posljednjom sovjetskom ofenzivom neodoljivo nameće misao, da su ljudskome umu nedokučiva sredstva, pomoću kojih Vječni Promisao dovodi ljude s pogriješnoga na pravi put,

„Veliki si Bože i čudna su djela Tvoja i nijedna rieč nije dovoljan izraz čudesa djela Tvojih“²¹.

Dr Sekula Drljević je povodom 15-godišnjice od nasilne smrti Stjepana Radića, vođe hrvatskog naroda i lidera HSS, inače svog osobnog prijatelja i ideološkog i političkog saveznika, objavio u zemunskom (ustaškom) listu „Graničar“ 7. avgusta 1943. godine, autorski tekst naslovljen *Prečanski front – povodom godišnjice smrti Stjepana Radića*. U Drljevićevoj konideraciji Radićeve političke i nacionalne misije, u borbi za prava i interese Hrvatske i hrvatskog naroda, stoji njegova

²¹ Ibidem

tvrdnja da se Radić osvjedočio u borbi sa Beogradom²² da su London i Pariz bezuvjetno na strani Beograda, a da politički cilj Moskve, t.j. podizanje svjetske komunističke revolucije, isključuje i samu pomisao na bilo kakvu njenu pomoć Hrvatskoj u njenoj borbi sa Srbijom²³. Drljević doživljava Radićevu misiju na taj način što ističe da se Radić u borbi protiv beogradskog režima realno mogao osloniti samo na autentičnu podršku matičnog hrvatskog naroda i da u toj borbi nije uspio pronaći učinkovite međunarodne saveznike, ali da se oslonio na Crnogorce i Makedonce, kao unutrašnje saveznike, u okviru jugoslovenske države, kako bi pokušao proširiti politički front i realizirati adekvatan otpor hegemonističkim aspiracijama beogradskih vlastodržaca. U Drljevićevom analitičkom rakursu, politika koja je promovisana od strane beogradskog režima imala je tokom postojanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca svoje prilično uporište u samoj Hrvatskoj i duži niz godina oslanjala se na djelovanje i uticaj Samostalne demokratske stranke koju je predvodio Svetozar Pribićević. Drljevićev diskurs emanira ocjenu da je Pribićević doživio pozitivnu evoluciju, odnosno, naknadnu transformaciju, te da se distancirao, zbog vlastitih političkih interesa i objektivnih okolnosti koje su ga na to prinudile, od politike koju je do tada vodio protiv interesa Hrvatske, te da je napokon raskinuo savezništvo sa politikom zvaničnog Beograda i napravio pragmatični politički savez sa Stjepanom Radićem, uvidjevši da mu je Hrvatska, najzad, domovina. Međutim, prema Drljeviću, ta Pribićevićeva politička metamorfoza uslijedila je stvaranjem Seljačko-demokratske koalicije (1927), koja je nastala uz posredničku

²² Dr Sekula Drljević, (“X”) „Prečanski front - povodom godišnjice smrti Stjepana Radića“, *Graničar*, tjednik za Zemun i Srijem, godina II, broj 31, Zemun, 7. kolovoza 1943, str. 1.

²³ Ibidem

ulogu samog Drljevića, a koja je od vlasti u Beogradu i propagande pod njenim uticajem i kontrolom, nazvana *prečanskim frontom*²⁴. Pribićevićevu političku transformaciju dr Sekula Drljević ocjenjuje tako što veli da se on nje *kasno sjetio*²⁵. Drljević, u navedenom članku, dalje obrazlaže, kako je hrvatski narod reagovao na smrt Stjepana Radića 8. avgusta 1928. godine, i konstatuje da se *hrvatski narod sa njim oprostio kako nikada ni sa jednim svojim sinom od tada*²⁶, te prigovara da nijedan Srbijanac nije prisustvovao Radićevom pogrebu. I zbog te zbiljnosti, Drljević komentariše srpsko-hrvatski antagonizam riječima: *Ta činjenica jasno je govorila cijelome svijetu ne samo da su Hrvatska i Srbija u ratu, nego da je između njih iskopan ponor za daleka stoljeća i da će svi, koji bi pokušali praviti bilo kakvu državnu zajednicu između njih, pasti u takav ponor*²⁷. Prema Drljevićevoj percepciji, sama Radićeva smrt, koja je posljedica beogradskog atentata i njegov pogreb, pokazali su odlučnost hrvatskog naroda, manifestovanu u ravni zakletve, *da nikada neće praviti nikakav sporazum sa njegovim ubojicama i da će do kraja izdržati u borbi za Hrvatsku državnu slobodu. Tu prisegu čula je cijela Europa i svakome je bila očividna nemogućnost postojanja kraljevine Jugoslavije*²⁸. Za Drljevića, postojanje Nezavisne države Hrvatske (NDH) predstavljalo je ostvarenje zakletve položene na Radićevom odru i ostvarenje njegove nacionalne i političke borbe, zbog koje je smrtno stradao 1928. godine. Drljević na taj način, u određenom smislu, instrumentalizira Radićevu smrt da bi time propagandno podržao opstojnost NDH pod ustaškim režimom poglavnika

24 Ibidem

25 Ibidem

26 Ibidem

27 Ibidem

28 Ibidem

Anta Pavelića, koji je u političkom smislu bio Drljevićev potonji saveznik (bar je Drljević tako mislio i s tom ambicijom djelovao), nakon što je, prije Pavelića, Drljević prešao put savezništva od Stjepana Radića do Vladimira-Vladka Mačeka.

Taj Drljevićev tekst glasi u cjelosti:

Nikada nijedan veliki sin maloga naroda nije svojom smrću u tolikom stupnju uzburkao svijet kao Stjepan Radić. Ta činjenica, sama sobom, bila bi dovoljan dokaz, koliko je bio Stjepan Radić.

Cilj borbe Radićeve i hrvatskoga naroda izlazio je iz obsega snage hrvatskoga naroda. To je Radiću bilo jasno. Zbog toga je putovao u Pariz, London i Moskvu, da bi tamo našao podršku u svojoj borbi sa Beogradom. Osvjedočio se, da su London i Pariz bezuvjetno na strani Beograda, a da politički cilj Moskve, t.j. podizanje svjetske komunističke revolucije, isključuje i samu pomisao na bilo kakvu njenu pomoć Hrvatskoj u njenoj borbi sa Srbijom. Bilo mu je jasno da se u borbi sa Beogradom mora osloniti izključivo na snagu hrvatskoga naroda. Našavši se u tom položaju došao je na misao zaokruživanja Srbije sklapanjem sporazuma sa svima, koji su bili voljni boriti se protivu vladavine Beograda. Imao je u vidu u prvome redu Crnu Goru i Makedoniju.

U borbi sa Hrvatskom Beograd je imao uporište u samoj Hrvatskoj. To oruđe Beogradske vladavine, koje je išlo do gotovosti na najteža nasilja i zločine, bila je stranka Svetozara Pribićevića. Oteti to oruđe Beogradu značilo je znatno umanjiti njegovu snagu u borbi protivu Hrvatske. To je Radića navelo na misao pravljenja koalicije sa strankom Svetozara Pribićevića. Da mu to pođe za rukom, pomagao je sam Beograd. U trenutku, kada je vjerovao, da je konačno pobjedio Radića i pomirio Hrvatsku sa sudbinom, napustio je Pribićevića. Ostavši usamljen Pribićević je osjećao mogućnost svoje skore propasti, ako se sa nekim jačim ne udruži. Pored toga su pažljiviji posmatrači Svetozara Pribićevića počeli primjećivati, da se kod

njega pojavljuje bol za domovinom. Nakon dugotrajne i vjerne službe Srbiji protivu svoje domovine Hrvatske Pribičević se uvjerio, da Srbija nije i ne može nikada postati njegova domovina. Te okolnosti bile su Radiću poticaj, da ponudi Pribičeviću koaliciju. Gledajući u toj ponudi srećnu mogućnost za povratak svojoj domovini, Pribičević ju je odmah prihvatio. Tako je stvorena na dan 10. studenoga 1927. godine Seljačko-demokratska koalicija, skraćeno SDK, koju je Beograd nazvao prečanski front. SDK prihvatila je i sama taj naziv i time priznala, da je njenim stvaranjem stvorena granica na Savi, Dunavu i Drini.

Nakon stvaranja SDK, u jednome razgovoru sa piscem ovih redaka, Pribičević je rekao: „za Srbijance ne samo ja nego ni Svetozar Miletić nije Srbin nego šojka, a Weifert je Srbin, jer je Srbijanac“. To je dokaz, da se domovine ne mogu mijenjati kao konji na vašaru, primjetio sam ja. Imate pravo, odgovorio je on, to sam i ja uvidio i zbog toga sam stvorio sa Radićem prečanski front i ostat ću mu do kraja vjeran u borbi Hrvatske sa Beogradom. Tragično je bilo za Pribičevića, da se suviše kasno sjetio, da mu je domovina Hrvatska a ne Srbija, a još tragičnije je bilo za njegove pristalice, što su ga u vrlo malome broju sljedovali u trenutku, kada se sa krivoga puta povratio na pravi put.

Na dan 8. kolovoza 1928. godine umro je Stjepan Radić. Hrvatski narod se sa njim oprostio kako nikada ni sa jednim svojim sinom od tada. Na sprovodu je bilo preko pola milijona osoba. Ne samo da u velikome broju govornika, koji su se oprostili sa Stjepanom Radićem, nije bilo ni jednoga Srbijanca nego nije ni sprovodu ni jedan prisustvovao. Ta činjenica jasno je govorila cielome svijetu ne samo da su Hrvatska i Srbija u ratu, nego da je između njih izkopan ponor za daleka stoljeća i da će svi, koji bi pokušali praviti bilo kakvu državnu zajednicu između njih, pasti u taj ponor.

Na dan pogreba smrtnih ostataka Stjepana Radića svi prisutni na pogrebu, i preko njih cio hrvatski narod, utvrdili su prisegom, da nikada neće praviti nikakav sporazum sa njegovim

ubojicama i da će do kraja izdržati u borbi za Hrvatsku državnu slobodu. Tu prisegu čula je cijela Europa i svakome je bila očevidna nemogućnost postojanja kraljevine Jugoslavije.

Na dan smrti bezmrtnoga Stjepana Radića neka se cijeli hrvatski narod sjeti te prisege i neka zahvali Bogu, što je omogućio, da vjernost prisegi bude krunisana stvaranjem Nezavisne Države Hrvatske.

Neka je vječna slava Stjepanu Radiću²⁹.

U koncentričnom napadu Pete crnogorske brigade na četničko rukovodstvo u Gornjem manastiru Ostrog (14-16. oktobra 1943. godine) partizanima su se predala 32 četnika na čelu sa generalom Blažom Đukanovićem i dr Jovom Toškovićem, dok je pukovnik Bajo Stanišić odbio da se preda, te je u sukobu sa partizanima poginuo, a njegovi rođaci, koji su bili s njim, izvršili su samoubistvo. Predatim četnicima na čelu sa Blažom Đukanovićem *sudio je Vojni sud formiran od predstavnika štaba Treće dizivije i Glavnog Štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku, koji je 23 njih na čelu sa Đukanovićem i Toškovićem osudio na smrt, dok je 8 četnika i 13 Italijana pustio na slobodu.*³⁰ Premda je dr Sekula Drljević bio, odavno osvjedočeni, antikomunista i neprijatelj partizanskog NOP-a, a budući da je četnički pokret i njegovo vođstvo konstantno smatrao neprijateljima Crne Gore i crnogorskog naroda, imao je ne samo razumijevanja, već i opravdanja, kao i osjećaj osobnog zadovoljstva, kad su polovinom oktobra 1943. godine crnogorski partizani, pripadnici Pete crnogorske brigade razbili i uništili četničko vođstvo u Crnoj Gori u Gornjem manastiru Ostrogu³¹.

²⁹ Ibidem

³⁰ Dr Radoje Pajović, *Kontrarevolucija u Crnoj Gori - četnički i federalistički pokret (1941-1945)*, Cetinje, 1977. str. 412.

³¹ Vidi o tome: Dr Danilo Radojević, „Politička misao dr Sekule Drljevića“, Podgorica, 2007, str. 75.

Tada su partizani likvidirali, kako smo već naveli, četničke vođe: brigadnog generala jugoslovenske kraljevske vojske i posljednjeg bana Zetske banovine Blaža Đukanovića (koji se predao partizanima, da bi potom bio na osnovu presude prijekog vojnog suda strijeljan) i pukovnika Baja Stanišića i njihove bliske saradnike. Dr Sekula Drljević je, posredno pozdravio taj partizanski uspjeh, uprkos činjenici da je bio protiv partizana. Učinio je to jer je četnike smatrao najvećim zlom za Crnu Goru i njen narod³². Uništenje, odnosno, fizička likvidacija najvećeg dijela četničkog vođstva za Crnu Goru u manastiru Ostrogu (u kojemu se nalazio štab generala Blaža Đukanovića i pukovnika Baja Stanišića sa neznatnim oružanim snagama), polovinom oktobra 1943. godine od strane crnogorskog partizanskog NOP-a (Pete crnogorske brigade)³³ dr Sekula Drljević komentarisao je u svom članku pod naslovom „Crna ruka i komunizam“, objavljenom u zemunskom, ustaškom listu *Graničar* 8. januara 1944. godine.

Drljević je, u pomenutom tekstu, tvrdio da je politika koju je sprovodio sistem vlasti u Kraljevini Jugoslaviji, a koja je

³² AVII, Beograd, reg. br. 1-1/2 K. 757, Izjava dr Sava Bašovića od 7. juna 1945. godine. Dr Savo Bašović, pripadnik Crnogorske stranke, sin oficira i zelenaša Božine Bašovića iz Pipera, diplomac prava sa zagrebačkog Sveučilišta, Drljevićev bliski saradnik tokom 1944. godine (član „Crnogorskog državnog vijeća“ formiranog od strane Drljevića polovinom 1944. godine u Zagrebu) na saslušanju u Sarajevu 7. juna 1945. godine o tome svjedoči da mu je *Sekula Drljević govorio da se nerado izjašnjava protiv partizana i da savjetuje svim prijateljima da to isto čine. Vjerujem da je precjenjivao snagu četnika i čvrstoću njihovih vanjsko-političkih uporišta, a to i po tome što je znao reći da u datom momentu bi mogao postati saveznik partizana. Prilikom događaja u Ostrogu napisao je članak u kojem je rekao da Sveti Vasilije Ostroški kažnjava Đukanovića i drugove za 1918. godinu, i da tu kaznu izvršuje crnogorski narod.*

³³ Vidi više o tome: Dr Radoje Pajović, c. d, str. 407-413.

počivala na zavjereničkoj osnovi i strahovladi, još od početka djelovanja „crne ruke“, odnosno, organizacije *Ujedinjenje ili smrt* i stupanja na vlast u Srbiji kralja Petra Karađorđevića i radikala Nikole Pašića 1903. godine, imala za cilj uspostavu Velike Srbije, te je predviđala, pored ostalog, uništenje crnogorske države i njene dinastije. Za Drljevića djelovanje zavjereničke i terorističke organizacije *Crna Ruka* je, nakon stvaranja Kraljevine SHS (Jugoslavije), dovelo do toga da su njeni prvaci, atentatori *slavljeni kao nacionalni heroji, a kult zavjereništva uzdignut je do visine nacionalne religije*³⁴. Prema Drljeviću, crnorukački zavjerenici *postali su stub beogradske vladavine*³⁵ i pod njihovom upravom djelovale su brojne organizacije radi održanja sistema strahovlade i vladajućeg poretka. On tvrdi da su *sva ubistva po Hrvatskoj, Crnoj Gori i Makedoniji, kao i preko 5000 zapaljenih kuća u Crnoj Gori djelo zavjerenika*³⁶. Drljević precizira da su žrtve zavjerenika bili Stjepan Radić i drugi hrvatski poslanici ubijeni u skupštini u Beogradu 1928. godine od strane radikalskog poslanika Puniše Račića, za kojega Drljević veli da je u kolašinskoj aferi 1909. godine, kao jedan od vođa zavjere protiv knjaza/kralja Nikole I Petrovića Njegoša bio osuđen u kontumaciji na kaznu od 20 godina robije, ali da je izbjegao zakonsku pravdu zbog toga što se uspio skloniti u Srbiju. Prema Drljevićevoj konsideraciji, pojava komunizma, kao ideološkog i političkog pokreta u zemljama koje su sačinjavale Kraljevinu Jugoslaviju, najvećim dijelom je reakcija, odnosno, otpor zavjereničkom sistemu vladavine režima u Beogradu. Odnosno, percipirao je Drljević, komunizam se javio kao konsekvencija djelovanja *Crne*

³⁴ Dr Sekula Drljević („X“), „Crna ruka i komunizam“, *Graničar*, Zemun, godina III, broj 2, od 8. siječnja 1944, str. 1.

³⁵ Ibidem

³⁶ Ibidem

Ruke, tj. nasilnog komplotnog postupanja njenih pripadnika i nakon njenog formalnog ukidanja i terorističkog modela djelovanja njenih članova i sljedbenika u cilju ostvarenja velikosrpske ideologije. On konstatuje da je *Crna Ruka majka komunizma u svim zemljama, koje su bile žrtva njenog terora*.³⁷ Drljević se bavi vođama četničkog pokreta Draže Mihailovića u Crnoj Gori, koji su od strane partizana potučeni kod manastira Ostroga i u njemu samome. Drljević, vezano za smrt Blaža Đukanovića i njegovih saradnika i pogibiju Baja Stanišića i njegovih rođaka, odgovarajući na izvjesne tvrdnje o tome Stanislava Krakova, urednika beogradskog lista, *Novo Vreme*, navodi da Krakov nije pomenuo *da je u manastiru Ostrogu čivot crnogorskoga čudotvorca sv. Vasilija Ostroškoga. Nije rekao ni da su ti, koji su potučeni bili agenti Beograda i da su palili kuće crnogorskim seljacima u godinama od početka 1919-1925. U tim godinama crnorukci su poubijali ogroman broj Crnogoraca*³⁸. Drljević, na kraju, konstatuje da četnički pokret Draže Mihailovića i istorijat djelovanja *Crne Ruke*, odnosno, njenog faktičkog zavjereničkog postojanja i djelovanja nastalog i poslije njenog formalnog epiloga, predstavlja veliku opasnost za zemlje, na čijem području njihovi agenti djeluju, upozoravajući *da su i suviše krvavi tragovi njihova negdašnjega rada*³⁹ i tvrdeći da sama njihova pojava nije propaganda *protivu komunizma nego za komunizam*⁴⁰ partizanski NOB. On zaključuje da nema veće propagande u korist partizana i komunista *od borbe beogradskih zavjerenika protivu njih*⁴¹ i dodaje da njihova antipartizanska agitacija postiže konraefekat, odnosno, da ona

37 Ibidem

38 Ibidem

39 Ibidem

40 Ibidem

41 Ibidem

samo koristi partizanima i tada, ako dođe *do kidanja svake veze sa nekadašnjim beogradskim teroristima. Sotona ne može biti saveznik u borbi protiv pakla*⁴², finalizuje svoje ocjene Sekula Drljević.

Drljevićev tekst, naslovljen „Crna ruka i komunizam“ prenosimo u cjelini:

Umorstvom potonjega Obrenovića 1903. godine došlo je do dinastičke promjene na srbskome prijestolju. Upravu Srbije dobila je u ruke radikalna stranka na čelu sa profesionalnim zavjerenikom Nikolom Pašićem.

Častnici zavjerenici stvorili su revolucionarnu organizaciju, koja se zvala »Ujedinjenje ili smrt«, a koja je široj javnosti poznata – pod imenom »Crna ruka«. Trebalo je na račun triju država: Austrougarske, Crne Gore i Turske stvoriti Veliku Srbiju. Da bi se ideološki omogućila primjena revolucionarnih sredstava na područjima tih država, stvorene su posebne organizacije, kojima je bila zadaća propagiranje odgovarajućih ideologija. Stvorena je »Narodna odbrana« i društvo »Slovenski jug«, koje je izdavalo list pod istim imenom sa parolom: »Južni Sloveni ujedinite se!« List je formalno bio organ beogradske akademske omladine, a stvarno oruđe revolucionarnog pokreta, čiji je ideolog bio Jovan Skerlić, profesor beogradskog sveučilišta. U cilju populariziranja političke orijentacije ujedinjenja zemalja južnih Slovena priređeno je u Beogradu svečano krunisanje kralja Petra 1904. godine. Beogradska akademska omladina pozvala je akademske omladine iz Zagreba i iz Sofije na kongres jugoslovenske omladine u Beogradu. Ne uočivši značenje istovremenosti kongresa i krunisanja kraljeva zagrebačka i sofijska omladina došle su na kongres. Među sakupljenom omladinom beogradskog sveučilišta pojavio se kralj Petar. Čuli su se usklici: »Živio jugoslovenski car!«. Sofijska omladina u znak

⁴² Ibidem

protesta protivu tih uzklika napustila je Beograd i prešla u Zemun. Beogradska štampa o tome nije pisala, i to je ostalo nezapaženo.

Jovan Skerlić uspio je postati ideolog jugoslovenske političke orijentacije pretvarajući ju, sa velikim uspjehom, u ideologiju narodnog jedinstva Srba i Hrvata. Išao je tako daleko, da je tvrdio, da je čak i dr Ante Starčević bio za jedinstvo ta dva naroda. Hrvatsko-srbska koalicija, čija je srbska komponenta bila agent Beograda, sve više je podpadala pod upliv Jovana Skerlića.

Činjenica prijateljstva J. Skerlića sa hrvatsko-srbskom koalicijom i borba ove u ugarskome parlamentu protiv povrede hrvatske autonomije propisima zakona o željezničarskoj pragmatiki skretala je pažnju hrvatskog naroda na sebe i time omogućila beogradskim revolucionarima, da stvore svoje tajne organizacije po cielome jugu Austrougarske Monarhije.

Beogradski revolucionari, kamuflirani (camouflè) jugoslovenstvom, uspjeli su organizirati jug dvojne Monarhije za borbu protiv Monarhije.

Znatan broj crnogorske omladine nije samo školovan u Beogradu, nego mu je Beograd, uglavnom, omogućivao školovanje. Ta omladina organizirana je i stavljena u službu »Crne ruke«. Ona je imala zadaću, da preko javnosti žučno napada crnogorskog vladara i njegovu vladavinu i vodi borbu za uvođenje parlamentarne demokracije u Crnoj Gori. Da se nije radilo o parlamentarizmu i demokraciji dokazuje činjenica, što su svi ti, koji su onda za njih vodili borbu, kasnije bili vjerni sluge diktature Aleksandra Karađorđevića.

Borba za demokraciju bila je kamufliranje agenata »Crne ruke«, koji su u dvjema zavjerama, godine 1907. i godine 1909, pokušali ubiti knjaza Nikolu i uništiti Crnu Goru. Cetinje je, privlačeći na sebe poglede Sandžaka i jednoga dijela Hercegovine, bilo smetnja planovima Beograda i trebalo ga je uništiti.

U Turskoj, a naročito u Makedoniji, »Crna ruka« je povela četničku akciju. Ubrzo je došla u sukob sa bugarskom državnom idejom, jer se Bugari nijesu dali zavesti nikakvom kamuflažom.

Posljedica opsežne zavjereničke djelatnosti »Crne ruke« bili su mnogobrojni veleizdajnički procesi: zagrebački, sarajevski (zbog umorstva priestolonaslednika Franza Ferdinanda), banjalučki i dva u Crnoj Gori (bombaška i kolašinska afera).

Nakon stvaranja Jugoslavije zavjerenici su slavljani kao nacionalni heroji, a kult zavjereništva uzdignut je do visine nacionalne religije. Zavjerenici su postali glavni stub beogradske vladavine. Pod njihovim vodstvom bile su sve terorističke organizacije. Srnaovcima, orjunašima, Narodnom odbranom, četnicima, jugosokolima i mnogim drugim oruđima terora raspolagali su zavjerenici u borbi za održavanje beogradske strahovlade. Sva ubojstva po Hrvatskoj, Crnoj Gori i Makedoniji kao i preko 5.000 zapaljenih seljačkih kuća u Crnoj Gori djelo su zavjerenika. Preko zavjerenika umoreni su i Stjepan Radić i drugi u beogradskoj Narodnoj skupštini. Puniša Račić, kao jedan od vođa zavjere protivu kralja Nikole, osuđen je u kolašinskoj aferi na 20 godina robije. Kaznu nije izdržao, jer je uspio pobjeći preko Turske (preko Sandžaka) u Srbiju.

Tragovi mnogobrojnih zločina, koje je – u najvećem dijelu preko zavjerenika – počinila beogradska vladavina za preko 20 godina, i suviše su duboki i krvavi i nije čudo, što se preko njih po koji put posrće i što će se još dugo u njih sa užasom gledati.

Komunizam u zemljama, koje su bile u sastavu Jugoslavije, u najvećemu dijelu posljedica je beogradskog zavjereničko-terorističkog sistema vladavine. Svi, koji nijesu htjeli pristupiti bilo kojoj od terorističkih organizacija, bili su bezpravni. Mlada inteligencija, stavljena pred izbor: ili da služi Beogradu ili da kroz cio život bude objekt njegovoga nasilja, a ne predviđajući mogućnost preuređenja Evrope i nestanka Jugoslavije drugim putem, jednim dijelom opredjeljivala se za komunizam. Ta

inteligencija je vjerovala, da ne može doći ništa gore od robovanja Beogradu i odlučila se, da Beograd ruši socialnom revolucijom. I ovdje se potvrdila točnost sliedećega stiha iz Vergilieve Aeneide: *Flectere si nequeo Superos aheronta movebo* (Ako ne mogu umilostiviti bogove, pokrenut ću pakao).

»Crna ruka« je majka komunizma u svim zemljama, koje su bile žrtve terora njenih zavjerenika.

Potrebu podsjećanja na prošlost i njene posljedice izazvao je pokušaj, koji je ovih dana napravio beogradski duh »Crne ruke«, Stanislav Krakov, glavni urednik »Novog vremena«. Mislio je, da će ostati neprimijećen, ako, kamufliran borbom protivu komunizma, napravi izlet u području negdašnje akcije »Crne ruke«. Iznio je, prividno na adresu Londona, šta je rekao Draža Mihailović, da su komunisti uradili. Naveo je i slučaj potučenih u Crnoj Gori, kod manastira Ostroga. Nije spomenuo, da je u manastiru Ostrogu čivot crnogorskoga čudotvorca sv. Vasilija Ostrožkoga. Nije rekao da su ni ti, koji su potučeni bili agenti Beograda i da su palili kuće crnogorskim seljacima u godinama od početka 1919-1925. U tim godinama crnorukci su poubijali ogroman broj Crnogoraca. Crnogorci vjeruju u čudotvorstvo sv. Vasilija i vjeruju da nije puki slučaj, što su ti baš na tom mjestu poginuli. Crnogorci vjeruju u Boga i u čudesa djela Njegovih.

Što Krakov čvrsto vjeruje u točnost iskaza Draže Mihailovića, to je stvar njegovih odnosa sa Mihailovićem. Međutim njegovi takovi izleti na području drugih zemalja nezgodni su iz dva razloga. Prvo, zato, što već sami po sebi mogu dovesti do vrlo nezgodnih posljedica. Drugo, što će njega narod u tim područjima poznati, pa ma kako se vješto kamuflirao. Poznaju tamo svakoga beogradskoga zavjerenika. Isuviše su krvavi tragovi njihovoga negdašnjega rada, da ne bi sama njihova pojava bila promičba ne protivu komunizma nego za komunizam. Nema veće promičbe za partizane od borbe

Antikomunistički i antičetnički tekstovi Sekule Drljevića u ustaškom listu „Graničar“ beogradskih zavjerenika protiv njih niti ima uspješnije promičbe protivu partizana od kidanja svake veze sa nekadašnjim beogradskim teroristima. Sotona ne može biti saveznik u borbi protivu pakla⁴³.

Dr Sekula Drljević je, polovinom januara 1944. godine, u uvodniku ustaškog lista *Graničar*, u tekstu pod naslovom „Sustav komunističke borbe“ pokazivao svoje radikalno i antikomunističko ideološko i političko uvjerenje. U navedenom članku, bavio se genezom i učincima boljševičke revolucije u Rusiji 1917. godine i prirodom i rezultatima komunističkog poretka u SSSR i njegovog odjeka u drugim zemljama. Kao apologeta njemačkog nacističkog Trećeg Rajha, Drljević je iznosio ocjene o karakteru revolucionarnih ratnih ciljeva, metoda i sredstava komunističke ideologije i politike u međunarodnim okvirima, njenim rezultatima u prošlosti i procesa koji se odvijaju pod paternalizmom Moskve. On tvrdi da komunisti uspjevaju u svojoj borbi zbog slabosti i učinjenih grešaka svojih protivnika, te da posjeduju izražen talenat, sposobnost i moć u vještini propagande kojom ostvaruju uticaj nad širim narodnim slojevima. Za Drljevića je komunistički poredak „zločinački“ i da bi to „dokazao“ on se osvrće na rezultate lenjinističko-staljinističke vladavine u SSSR. Drljević, već osvjedočeni i zasljepljeni antisemita⁴⁴, konstatuje da su „krvavi“ komunizam rušeći carsku Rusiju ustolčili jevrejski elementi. On se osvrće i na postojeći rat između Trećeg Rajha i SSSR i tvrdi da se komunistički vladar Staljin u podršci za borbu protiv Njemačke služi „prevarama“, te da se poziva na „sveslovenstvo“, a sam, kako Drljević tvrdi, „nije Slaven“.

⁴³ Ibidem

⁴⁴ Taj Drljevićev stav, odnosno, generalni odnos prema Jevrejima (antisemitizam) zaslužuje jasnu kako naučnu, tako i moralnu osudu, jer predstavlja bitnu komponentu šovinizma.

Potom nastoji da objasni komunističku revoluciju i rat u Jugoslaviji, neprijateljski istupajući prema NOB-u. Komentariše prirodu političkog režima i rezultate vladavine u monarhističkoj Jugoslaviji, osuđujući oštro ondašnju vlast, a zatim oštro napada četnički vojno-politički i ideološki pokret pod vođstvom Draže Mihailovića i njegov odnos prema Crnoj Gori i nastoji da da objašnjenje postojeće situacije na ratištima na južnoslovenskom prostoru, tvrdeći da je revolucionarna i teroristička organizacija *Crna ruka*, kako navodi, *postala majka komunizma*⁴⁵. Zaključuje da *suradnja sa beogradskim zavjerenicima u bilo kojoj od zemalja, koje su do juče bile žrtva beogradske strahovlade, u najmanju ruku znatno slabi narodni otpor protivu komunizma*.⁴⁶

Navedeni tekst Drljevića prenosimo u cjelini, u formi kako je objavljen:

Komunista ima u svima europskim zemljama, u nekoj manje u nekoj više, ali ih ima. Međutim nema nijedne zemlje u Europi, u kojoj ne bi bili ogromna manjina. Ipak se bore, da izazovu revoluciju, prvo u Europi a zatim u celome svijetu. Iako je za komuniste tako porazna brojčana nadmoć protivnika revolucije, da bi morao biti u revoluciji više nego siguran poraz komunista, oni ipak vjeruju u svoju pobjedu. Vjeruju u nadmoć svoga sustava borbe, koji se odlikuje vještinom zavaravanja širokih masa i spretnošću iskorišćavanja protivničkih pogriješaka, koje skoro redovno nisu ni male ni malobrojne.

U svakoj borbi obadvie strane prave pogriješke, razumije se ni jednak broj ni jednako velike, ali ih prave. Međutim ne iskorišćuju jednako vješto obadvie strane pogriješke svoga suparnika. Te dvie svoje vještine komunisti su izgradili u sustav,

⁴⁵ Dr Sekula Drljević ("X"), „Sustav komunističke borbe“, *Graničar*, Zemun, broj 3, od 15. siječnja 1944, str. 1.

⁴⁶ Ibidem.

koji im je omogućio pobjedu u ruskoj revoluciji i u koji i danas polažu najveće nade.

U početku ruske revolucije 1917. godine, komunisti su bili u Rusiji brojčano tako mali i bezznačajni, da su u odnosu prema ostalima bili podpuno neuračunljivi. Među seljacima ih uobće nije ni bilo i mogli su pobediti samo zahvaljujući očajnoj nesposobnosti građanskih stranaka i svojoj vještini obmanjivanja. Poznata Lenjinova krilatica »Narodu mir, seljacima zemlja a komunistima vlast« odniela je pobjedu. Narod nije vidio da će mu Lenjin mjesto mira donieti krvave pokolje, koji će trajati godinama. Seljaci nisu ni slutili, da će im komunisti kasnije oduzeti zemlju i njih strpati u logore, koji će se zvati sovhozima i kolhozima. Prevara je uspjela. Stvorene su Savezne sovjetske socijalističke republike, skraćeno SSSR. Nestalo je Rusije. Njeno ime židovska krvoločnost premazala je krvlju njenih sinova. Uzpostavljen je sustav vladavine, kakav je kadar stvoriti samo pakao židovske mržnje i osvete. Od mnogobrojnih naroda nekadašnjega ogromnoga ruskoga carstva stvorena je gomila osoba, kojima je podpuno oduzeta svijest o pripadanju bilo kakvoj narodnoj posebnosti.

Došlo je do rata između Velikonjemačkoga Reicha i SSSR. Našavši se u nuždi Staljin je pozvao prevaru u pomoć. Sjetio se, da su u sličnim prilikama ruski imperatori pozivali slavenske narode, da dižu ustanke. Prešavši preko toga, što više nema ni Rusije ni ruskih careva i što Sovjetsku Uniju dieli ne samo od negdašnje Rusije nego i od svih slavenskih naroda i cieloga kulturnoga čovječanstva krv potonjega ruskoga cara i njegove obitelji i zločinački sustav komunističke vladavine i njenih židovskih komesara, Staljin je počeo održavati sveslavenske kongrese u Moskvi. Traži solidarnost slavenskih naroda sa Rusijom, iako Rusije više nema. Apelira na nacionale, kojima je objavio rat komunističkom internacionalom. Govori o panslavizmu, a on sam nije Slaven.

Čim mu je saobćeno, da akcija komunizma nailazi na velike poteškoće u europskim narodima zbog nepriznavanja Boga i progonjenja vjere u Sovjetskoj Uniji, Staljin je postavio pravoslavnoga patrijarha u Moskvi i naložio mu, da se obrati jednom poslanicom svima kršćanskim narodima svieta protivu Njemačke u ime Krista i njegove nauke.

Kad je Staljinu rečeno, da je zemljama, koje su bile u sastavu bivše Jugoslavije, komunizam neznatan u usporedbi sa nacionalnim osjećanjem tih zemalja, on je naložio svome pouzdaniku za te zemlje, da svoje bande nazove narodnom oslobodilačkom vojskom.

Komunistima je vrlo dobro poznato, u kakvoj su zloj uspomeni beogradski zavjernici svih vrsta u svima zemljama, koje su bile žrtva njihovih nasilja i zločina do propasti Jugoslavije. Kakve je tragove za sobom ostavila ondašnja vladavina Beograda nitko nije bolje ocrtavao od predsjednika današnje srbske vlade generala Milana Nedića. Govoreći jednom prilikom srbskim seljacima on je rekao: »Ja ne mogu, braćo seljaci, govoriti pred vama o onome, što se dešavalo u Jugoslaviji, a da ne pocrvenim.« Razumljivo je, da nitko nije omrznut koliko agenti onoga, o čemu je tako porazan sud dao general Nedić.

Od svih oruđa negdašnje beogradske vladavine nijedno nije ostalo u goroj uspomeni od četnika. To znadu komunisti i zbog toga su na pojavu četnika Draže Mihajlovića i Dobroslava Jevđevića u Bosni, Hercegovini, Crnoj Gori i Sandžaku odgovorili komunističkim letcima, u kojima su ih najoštrije napadali. Znali su, da nema bolje agitacije za komunizam od napadanja na njih.

Što komunisti nisu uspjeli svakoga neprijatelja četnika pridobiti za komunizam, ima se zahvaliti samo velikoj odvratnosti narodnih seljačkih masa prema komunizmu. Narodu su bili nepoznati izdajnički planovi talijanskih generala, pa je njihovo prijateljavanje sa Dražom Mihailovićem i Jevđevićem smatralo

pogrješkam, u koju su upali zbog nepoznavanja prilika. I to prijateljevanje išlo je u prilog komunista i oni su ga vrlo vješto izkorišćavali i sa uspjehom stvarali zabunu u narodu. U mnogima od onih, koje nisu mogli pridobiti za komunizam, ubili su spremnost za borbu protivu njega. Tako su postal pasivni promatrači mnogi, koji bi inače bili najodlučniji borci protivu komunizma. Taj uspjeh partizana dokazuje, da se u njihovome vodstvu nalaze vrlo dobri poznavaoi prilika u bivšoj Jugoslaviji i njihovih posljedica, koje imaju značajnu ulogu u političkim zbivanjima današnjice.

Da komunističko vodstvo poznaje vrlo dobro borbe u bivšoj Jugoslaviji i narodne težnje pojedinih zemalja, dokazuje i njihov ustav njihove buduće Jugoslavije. Po njemu su pojedine zemlje ne samo ravnopravne nego i u tolikom stepenu samostalne, da njihov odnos nije federacija nego konfederacija. Razumije se, da bi pod Sovjetima one prošle kao i jedanaest samostalnih republika Sovjetske Unije, t. j. postale bi žrtva najkrućega centralizma. Međutim nije rječ o tome, nego o spretnosti sovjetske promičbe.

U trenutku, u kome se beogradski zavjernici motaju po Crnoj Gori u zajednici sa dojučerašnjim bližim suradnicima Draže Mihajlovića i ne kriju svoje namjere, da Crnu Goru predadu Srbiji kao i 1918. godine, prirodno je da ne može ostati bez uticaja predviđanje Crne Gore u komunističkome ustavu kao samostalnog člana konfederacije. Crnogorski narod zna, da su ti isti zavjernici, koji se danas kamufliraju borbom protivu komunizma, u godinama od 1919.-1925. palili crnogorskim seljacima kuće i poubijali veliki broj Crnogoraca, da bi primorali crnogorski narod, da odustane od borbe za slobodu Crne Gore. Crnogorci znaju, da bi to oni i danas radili, kad bi bili osigurani nekažnjivošću za zločine, kao što su bili nekada.

U prošleme broju pod naslovom: »Crna ruka i komunizam« naš list je objasnio, kako je »Crna ruka« postala majka komunizma.

Danas ponavljam: suradnja sa beogradskim zavjerenicima u bilo kojoj od zemalja, koje su do juče bile žrtva beogradske strahovlade, u najmanju ruku znatno slabi narodni otpor protivu komunizma. Opasno je narod stavljati u položaj, da mora birati između dva zla, za koja je teško reći, koje je veće.

Komunisti svaku pogrešku svojih protivnika izkorišćuju vrlo vješto. To se mora imati stalno na umu“.